

Dr. HW Simpson
Departement Latyn

AD FONTES - OFTEWEL 'n POGING OM CALVYN AFRIKAANS
TE LAAT PRAAT

In die voorgraadse jare word van 'n Latyndosent verwag dat hy Caesar met die studente sal lees en 'n gesaghebbende op die gebied van die klassieke oorlogvoering sal word. In die beginjare van die student se opleiding word Cicero en Vergilius aan hom voorgesit. Dan moet die dosent hom ingrawe in die subtiële onderskeide van die klassieke retoriek en die fyn nuanses van die epos in die historiese ontwikkeling daarvan. Hierop volg die bestudering van die klassieke historiografie en die klassieke filosofie. Die kursus eindig dan op die heerlik verblydende noot van die liefde in die bestudering van die liriek, of - as halwe troosprys vir al sy inspanning - in die "Gemütlichkeit" van 'n Plautiniese drama. Dit alles lei die Latyndosent net in een rigting: as hy eerstehandse werk wil lewer, moet hy die oorspronklike bronne weer oopboor.

Daar is ddarom in die opskrif hierbo 'n latente imperatief vir die klassikus wat soms tog die geleentheid kry om met 'n via media langs te arriveer by die toepassingsvlakke van sy vak - dit is, as hy uitgaan van die standpunt dat alles wat in Latyn geskrywe is sy navorsingsveld is. So 'n geleentheid het die Departement Latyn aan die PU vir CHO vir homself geskep deur hom te verbind aan 'n vertalingsprojek van die geskryfte van Calvyn. Daarin kry die uitdrukking ad fontes verdiepende betekenis wanneer dit geprojekteer word teen die agtergrond van die kerkhistoriese ontwikkeling, die "storm-en-drang-

periode" van die vyftiende, sestiende eeu. In hierdie milieu kry die begrip ad fontes immers die betekenis van 'n terugkeer na, 'n nuwe begrip van en 'n ongekunstelde waardering vir die waarhede van die Skrif.

Daar is lank reeds die behoefte gevoel om die Vroeg-Christelike en Reformatoriese studies aan die PU vir CHO te koördineer en te stimuleer. Hiermee is in 1979 daadwerklik begin toe 'n memorandum aan die Dagbestuur van die Instituut vir die Bevordering van Calvinisme voorgelê is. Na aanleiding hiervan het die Rektor van die PU vir CHO 'n komitee onder voorsitterskap van die Dekaan van die Fakulteit Lettere en Wysbegeerte aangewys om die koördinasie-taak te beredder.

Verskeie subkomitees is aangewys om aspekte van die onderwerp te bestudeer, die geweldige uitgebreide studieveld te presiseer en die prioriteite vas te stel. Dit is te begrype dat deeglike wetenskaplike beplanning aan 'n omvangryke projek soos wat hierdie een is, vooraf moetgaan. Migne se samevatting van die geskrifte van die Vroeg-Christelike Latynse skrywers beslaan sowat 320 volumes, terwyl die Griekse skrywers se geskrifte in 168 volumes opgeneem is! Daarmee is nog nie eers naastenby tot by die tyd van die Reformasie gevorder nie.

Een van die subkomitees se take was om aspekte van die vertalingsproblematiek te ondersoek. Enkele bydraes in verband hiermee is reeds in Literator gepubliseer en verdere bydraes uit hierdie oord kan ook in die toekoms van die komitee verwag word. Wetenskaplike ondersoek van die vertalingsproblematiek is trouens 'n belangrike faset van die projek en die resultate hiervan ook vir die Linguistiek en die Vertaalkunde van belang.

'n Tweede subkomitee wat verantwoordelik was vir die ondersoek na die prioriteite en die navorsingsmateriaal wat plaaslik hiervoor beskikbaar is, het aanbeveel dat die vertaling van die Institutio Christianae Religionis van Calvyn die hoogste voorrang moet geniet. Die eerste uitgawe - die Editio princeps - van die Institusie of Onderwysing in die Christelike Godsdienst, is in 1536 in Basel gepubliseer. Daar is dadelik met die vertaling van hierdie uitgawe begin. Dit beslaan 524 bladsye kwarto met 24 reëls elk. Die vertaling is in Julie 1980 voltooi, met die hulp van Prof. H Venter in goeie Afrikaans gegiet en met die finansiële bystand van die Calvyn Jubileumboekefonds gepubliseer. Op 12 Augustus is dit tydens 'n Nasionale Calvynkongres van Suid-Afrika tydens die jubileumfeesvierings van die Universiteit van Pretoria aan Suid-Afrikaanse en internasionale Calvynkenners bekendgestel. Dit is met entoesiasme ontvang en die oplaag is binne twee maande uitverkoop.

By hierdie kongres het die afgevaardigdes die vertaler versoek om ook die 1559-uitgawe van die Institutio Christianae Religionis in Afrikaans om te sit met die oog op die Internasionale Calvynkongres wat in 1984 in Potchefstroom byeen sal kom. By hierdie geleentheid word die 475ste verjaardag van Calvyn herdenk. In 1988 word die koms van die Hugenote na Suid-Afrika in herinnering geroep en ook met die oog hierop is die mening daar uitgespreek dat die vertaling 'n belangrike bydrae tot die bestudering van die historiese ontwikkeling van die Calvinisme in Suid-Afrika kan lewer.

Waarom dan beide die 1536- en die 1559-uitgawe in Afrikaans? Die vraag dwing ons om ons toevlug te neem tot 'n digressio. Hoewel albei hierdie uitgawes, en so ook die ses ander uitgawes wat tussen die twee val, almal die titel Institutio Christianae

Religionis dra, verskil hulle hemelsbreed ten opsigte van hulle inhoud. Die 1536-uitgawe bestaan uit ses hoofstukke waarin die tien gebooe, die geloofsbelijdenis, die gebed, sakramente, gewaande of valse sakramente en Christelike vryheid in sy geleidinge van kerklike en staatsadministrasie bespreek word. Die inleidende hoofstuk gee duidelik daarvan blyke dat Calvyn by die wettisme van Luther gaan kers opsteek het. Dit is egter hierdie uitgawe wat die Calvinisme as selfstandige stroming gevestig het. Soos wat Calvyn in latere uitgawes in 'n ope brief aan die leser sê, was die reaksie op hierdie wrk oorstelpend en het dit sy stoutste verwagtinge oortref. Geen wonder nie dat slegs drie jaar later 'n uitgebreider uitgawe die lig moes sien nie!

Die eerste uitgawe was die oorsaak van 'n hewige polemiekie wat met bittere galbrakery deur sowel Rome as doperse radikale elemente teen die protestante ontteken is. Kardinaal Sadoletus, Pighius, Cochlaeus, Westphal en 'n verskeidenheid ander uitmuntende skrywers van herdie era het onvermoeid die een bitter aanval na die ander op die "verfoeilike ketterse skeurbeweging" van Calvyn geloods. Geneva word in hierdie polemiekie vir dié skrywers Gehenna - die hel vanwaar die "ware kerk" gerysmier word. Dit het Calvyn nie afgeskrik nie; intendeel, hy beantwoord nie alleen hierdiestorvloed van propaganda teen die hervorming nie, maar sluit ook die belangrikste aspekte van sy antwoorde in 'n geïntegreerde geheel in die Institutio in. So dra hierdie skeppende dialoog by tot 'n geleidelike uitbreiding van die inhoud van die opus magnum.

In Straatsburg - destyds Argentoratum - verskyn hierop die 1539, 1543 en 1545-uitgawes, elkeen in uitgebreider vorm. Calvyn skryf nog steeds vir simpliciores - vir eenvoudige mense rudimenta

quaedam tradere quibus formarentur ad veram pietatem qui aliquo religionis studio tanguntur, - om

aan hulle die grondbeginsels oor te dra waardeur mense wat nog deur hulle ywer vir die godsdiens geraak word, tot die ware godsvrug gevorm kan word. Inhoudelik beweeg hy hierin al hoe verder weg van die Lutherse. Een deel van die werk wat feitlik onveranderd van die een uitgawe na die ander oorgedra word, is die Opebrief aan Koning Frans van Frankryk.

Hierna verskyn in 1550, 1553 en 1554 steeds uitgebreider uitgawes van die werk, maar nou in Genève. Hoewel dit na aanleiding van die plek van uitgawe as afsonderlike stamma saamgegroepeer word, is die patroon in hierdie uitgawe dieselfde as dié van die voorafgaande.

Hierna, en voor Calvyn se afsterwe in 1564, het daar nog twee uitgawes verskyn. Die 1559-uitgawe word allerweë as die finale neerslag van sy denke beskou, terwyl die 1561-uitgawe bloot 'n verbetering van seker opsigtelike tipografiese foute aangebring het. Die veranderinge in die prag folio-uitgawe van 1559 id van so 'n aard dat Calvyn self die werk as 'n algehele nuwe werk kon bestempel; daar is trouens ook 'n verskuiwing in die doelstelling - om vir studente en die lesers wat sy kommentare lees die weg te berei om dit met groter vertroue te kan doen en finaliter aan hulle die middel voor te sit waarmee die Skrif - die fons omnium bonorum ontsluit kan word.

Die 1559-uitgawe is onderverdeel in vier hoofstukke; hierin word 'n uiteensetting gegee van die kennis van God die Skepper; oor die kennis van God die Verlosser in Christus; die wyse waarop die mens die genade van Christus verkry en die vierde boek, die kerk en die Christen in sy verhouding tot die wêreld. Voor-

waar 'n algehele nuwe sistemativering - weg van die wet af en gesentreer in die geloofsbelydenis. Hierin is die vier sogenaamde solismes vervat: sola fide (deur die geloof alleen); sola Scriptura (deur die Skrif alleen); sola gratia (deur genade alleen) wat sentreer in solī Deo Gloria (tot eer van God alleen).

Die uitbreiding van die werk het met verloop van tyd sulke afmetings aangeneem dat dit sowat vyf keer meer as die eerste uitgawe beslaan het - alles te danke, of is dit te wyte? - aan die heftige polemieks wat die teenstanders van die hervorming teen Calvyn sum cuis gevoer het!

Maar om terug te keer tot die vertaling! Die grondteks waaruit hy vertaal is natuurlik vir die vertaler van die grootste belang - dit is per slot van rekening waarop ons opskrif ad fontes dui! As die oorspronklike tekste nog beskikbaar is, moet die vertaler daaraan die hoogste prioriteit verleen. In 1868 het Baum, Cunitz en Reuss in Duitsland 'n editio secunda van Calvyn se werke die lig laat sien. Dit is 'n mounmentale werk. Die samestellers het geen moeite ontsien om met die vervoermiddels van die tyd - perde, perdekarre en koetse - sowat 300 oorspronklike uitgawes van verskillende werke van Calvyn en ander Reformatore te versamel en in Straatsburg byeen te bring nie. Hulle inspanning was nie tevergeefs nie; die tekste is vandag nog daar tot die beskikking van Calvynnavorsers. Hulle werk is saamgevat in 59 volumes van die Corpus Reformationum. Barth en Niesel het hierna in 1926 'n seleksie uit die werke van Calvyn gemaak - en Baum, Cunitz en Reuss se teks klakkeloos oorgeskryf! (Opera Selecta, 5 volumes.) Want groot waardering wat ons vir die samestellers het ten spyte, kan ons die foute in hulle werk nie miskyk. Die ervaring wat met die verta-

ling van die 1536-uitgawe opgedoen is, het trouens aangetoon dat ingrypende afwykinge in die teks van beide hierdie uitgawes voorkom. Daarom is die vertaling taling gebaseer op 'n fotokopie van 'n oorspronklike Strasburgse eksemplaar wat Prof. Rudolphe Peter - waardige en hooggerespekteerde Calvynnavorsers - kosteloos tot die beskikking van die vertaler gestel het.

Maar hoe om die tekste in die hande te kry. Waar kom die fondse vandaan? Hier kom ons Alma Mater tot ons redding. Die universiteitsowerhede toon dat daar ook fondse beskikbaar gestel moet word vir die verryking van die gees neffens die groot somme wat aan die verryking van brandstof bestee word. Hierby maak ook die Calvin Jubileumboekefonds 'n substantiële bydrae - en die pad is oop na Europa en Straatsburg in besonder. Twee weke se geswoeg voor die fotokopieermasjiene van Herr Spriwalt in hierdie pragtige ou stad lewer sowat 73 kg. aan fotokopieë van die oorspronklike uitgawes. Prof. B.J. van der Walt, Direkteur van die Instituut vir die Bevordering van Calvinisme aan die PU vir CHO bring die kosbare vraag veilig na Suid-Afrika. Daartoe maak ook die SAL 'n bydrae deur dit kosteloos te vervoer - oorgewigkoste bedra sowat R20 per kg.!

En nou die pad vorentoe. Vertaling was nog nooit 'n goeie substituuat vir die oorspronklike nie, en dit is ook nie bedoel om in hierdie geval so te wees nie. Die Afrikaanse vertaling sal waarskynlik 'n bydrae tot 'n beter begrip van Calvin en sy geskryfte lewer, en dit mag selfs vir 'n toenemend Latynlose predikantekorps en teologiese studente van belang wees. Ons hoop dat ook die algemene publiek vrugbaar hiervan gebruik sal kan maak. Maar finaliter moet die vertaling as 'n hulpmiddel vir die wetenskaplike navorsers beskou word en in hierdie opsig is ons vurige verwagting dat die

vertaling nuwe aansporing sal bied vir oorspronklike Calvynnavorsing in Suid-Afrika.

Namate daar vordering gekom het, het dit gou duidelik geword dat die vertalingsprojek kleintjies gekry het. Daar is tans 'n internasionale behoefte aan 'n betroubare geannoteerde Calvynteks. In Amerika is reeds baanbrekerswerk ten opsigte van 'n omvattende konkordansie- en indekssamestelling gedoen. Die vuur agter hierdie werk, Prof. FL Battles, is verlede jaar oorlede en die werk word tans deur Prof. Weaver van Calvin College, Grand Rapids, voortgesit. Hierkan wetenskaplikes in Suid-Afrika 'n belangrike bydrae lewer. 'n Projek wat beloop om opwindende uitdagings te bied, is die samestelling van die Bybel van Calvyn. Met die oop hierop is daar nou ook 'n fotokopie van die Münsterbybel van 1546 en die Estienne-bybel van 1557 in the Ferdinand Postmabiblioteek.

Een man kan so 'n onderneming nie in een leeftyd afhandel nie. 'n Span gespesialiseerde Latynkenners en navorsers is vir so 'n projek nodig - en weer stuit ons teen 'n onoorkombare finansiële muur. Hoe nou maak? Dan maar na die RGN. Daar word tans 'n aansoek oorweeg om 'n omvattende projek soos hierdie, teen 'n geraamde koste van R35 000 per jaar te finansier en 'n navorsingseenheid vir die doel aan die PU vir CHO tot stand te bring.

Ons weet dat ons hoop nie beskaam sal word nie. Daarby het ons ook die geloof in die intrinsieke waarde van die onderneming. En ons liefde noop ons om Calvyn ook vir 'n breër leserspubliek te ontsluit en hom Afrikaans te laat praat. So wil ons die oorspronklike bronne weer oopboor - daarom ad fontes!
